

Dob

1390

۲۴۹۹۹

کتابخانه و مرکز اسناد
تعمیرات

۱۳۷۸ / ۲ / ۲۹

دانشگاه قم

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

«ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه و تأثیر آن در تابعیت»

کاظم آریان (کمار)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر نجادعلی الماسی

زمستان ۱۳۷۶

۲۴۹۹۹

۱۳۷۸/۲

تقدیم به پدر و مادر عزیز و مهربانم

تشکر و قدردانی

بر خود لازم می‌دانم که از استاد دانشمند و ارجمندم جناب آقای دکتر نجاد علی الماسی که در دوران تحصیلات لیسانس و فوق لیسانس از محضر ایشان کسب فیض نموده‌ام و چندین واحد درسی را با وی گذرانده‌ام و افتخار گذراندن پایان‌نامه کارشناسی ارشد را نیز با ایشان پیدا کرده‌ام تشکر و تقدیر نمایم و همچنین راهنمائیهای دلسوزانه وی را در تمام مراحل تدوین پایان‌نامه پاس دارم. همچنین بر خود لازم می‌دانم که از استاد مشاورم جناب آقای فضائی تقدیر و تشکر نمایم. به امید آنکه این تحقیق مقبول طبع افتد.

همچنین از مسئولین اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور و وزارت فرهنگی و ارشاد اسلامی و تمام عزیزان دیگری که در تدوین پایان‌نامه مرا یاری نموده و همکاری داشته‌اند تشکر می‌نمایم.

چکیده

در این رساله به بحث ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه و تأثیر آن در تابعیت پرداخته شده است. ازدواج یکی از موضوعات مهم حقوق خصوصی است و تابعیت هم یک رابطه سیاسی و معنوی بین فرد و دولت متبوع اوست که در حقوق بین الملل خصوصی از آن بحث می شود. کوشش شده است که تعارض قوانین در مورد تابعیت زن شوهردار در سیستم قانونی ایران و سایر کشورها بررسی شود و قواعد مختلفی که در کشورهای مختلف در خصوص تابعیت زن شوهردار اعمال می شود به تفصیل بررسی شده است. ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه اعم از زن و مرد چه در داخل ایران و چه در خارج و آثار آن در خصوص تابعیت زن ایرانی و خارجی بررسی شده است همچنین به تبعات سوئی که بعضی از ازدواجهای غیر رسمی برای ایرانیان و عمدتاً زنان در برداشته است اشاره شده است. اینگونه ازدواجهای بیشتر بین زنان ایرانی با مردان افغانی و یا در کشورهای غربی بین اتباع ایران با اتباع کشورهای غربی اتفاق افتاده است. از طرف دیگر ازدواج ایرانیان با اشخاص بدون تابعیت که در اصطلاح حقوق بین الملل خصوصی به آنها آپاترید گفته می شود بررسی شده است و نظر قانونگذار ایران نسبت به اینگونه ازدواجهای بیان شده است. از آنجا که زنان بیشتر در معرض سوء استفاده و زوال حق هستند پیشنهاد شده است که قانونگذار با وضع قوانینی، حمایت از این گروه را بر عهده بگیرد اگرچه در این زمینه گامهایی برداشته شده است اما هنوز قوانین حمایتی مخصوصاً در فرض ازدواج زن ایرانی با خارجیان کامل نیست. از طرف دیگر بسیاری از ازدواجهای زنان ایرانی با مردان خارجی به علت عدم آگاهی از قوانین و یا بر اثر تأثیر رسوم و عرف و عادات محلی و یا برای عدم برخورد با تشریفات قانون به صورت غیر رسمی اتفاق افتاده است و چون حمایت از اتباع وظیفه هر دولتی است باطل شناختن آنها موجب لطمه به حیثیت زنان و فرزندان ناشی از چنین ازدواج و جامعه ایران می باشد و لذا بر قانونگذار است که اینگونه ازدواجهای را به رسمیت بشناسد تا حمایت کامل را از زنان ایران نموده باشد. همچنین به تعریف تابعیت و

روش‌های مختلف کسب تابعیت پرداخته شده است. انواع خارجی‌ان متیم ایران بر شمرده شده و تعریف گردیده است. تقلب نسبت به قانون در ازدواج با خارجی‌ان بررسی شده و به بررسی آثار مشروعیت یا عدم مشروعیت آن پرداخته شده است.

کلید واژه:

- ۱- ازدواج
- ۲- تابعیت
- ۳- تعارض قوانین
- ۴- تابعیت زن شوهردار
- ۵- اتباع خارجه
- ۶- ازدواج‌های رسمی
- ۷- ازدواج‌های غیر رسمی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه: .....
	بخش اول:
۸	فصل اول: خارجیان و انواع آنها.....
۸	مبحث اول: الف - مهاجرین ب - جهانگردان ج - دانشجویان د - تجار .....
	و - کارگران ن - مقیمین
۱۲	گفتار اول: خارجیان در اسلام .....
۱۴	گفتار دوم: خارجیان در ایران .....
۱۵	گفتار سوم: انواع بیگانگان در ایران .....
۱۵	بند اول: مهاجرین و پناهندگان .....
۱۵	الف - دارندگان کارت آبی (افغانیها) .....
۱۸	ب - دارندگان کارت سبز (عراقیها) .....
۲۰	ج - دارندگان دفترچه پناهندگی .....
۲۲	بند دوم: مقیمین و جهانگردان .....
۲۲	الف - دارندگان رواید .....
۲۳	ویزای غیر عادی (سیاسی - خدمت) .....
۲۳	ویزای عادی .....
۲۴	ب - دارندگان پروانه اقامت .....
۲۸	فصل دوم: ازدواج با خارجیان .....
۳۰	مبحث اول: ازدواج با خارجیان در اسلام .....

- الف - ازدواج دائم ۳۱
- ب - ازدواج منقطع ۳۱
- مبحث دوم: تعارض قوانین و ازدواج با خارجیان ۳۲
- گفتار اول: مفهوم تعارض قوانین ۳۲
- گفتار دوم: علل ایجاد تعارض قوانین ۳۵
- مبحث سوم: منابع تعارض قوانین در تابعیت زن شوهردار ۳۶
- گفتار اول: تغییر تابعیت در اثر ازدواج ۳۶
- گفتار دوم: منشاء حقوقی تغییر تابعیت زن در اثر ازدواج ۳۸
- گفتار سوم: موضوع تابعیت زن از اوایل قرن بیستم به بعد ۴۰
- گفتار چهارم: انتقاد راجع به اعمال فکر تساوی زن و مرد در تابعیت در تابعیت زن .. ۴۱
- گفتار پنجم: اصلاح قانون تابعیت ضمن اصلاحات قانون مدنی پس از تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۴۳
- مبحث چهارم: مطالعه تحلیلی تعارض قوانین در مورد تابعیت زن شوهردار ۴۴
- گفتار اول: حل تعارض قوانین در مورد تابعیت زن شوهردار در قانونگذارهای داخلی ۴۷
- قسمت اول: گروه کشورهایی که در آنها تابعیت زن پیرو تابعیت شوهر است ۴۷

الف - کلیات

- گفتار دوم: کسب تابعیت شوهر پس از ازدواج و حفظ آن پس از طلاق و جدایی ... ۴۸
- گفتار سوم: روشهای قانونی که به موجب آنها زن در اثر ازدواج تابعیت شوهر را بدست می آورد ولی تغییرات بعدی تابعیت شوهر در تابعیت زن تأثیری ندارد . ۴۹
- گفتار چهارم: تلفیقی از سیستم وحدت و استقلال تابعیت زن پس از ازدواج ۵۰
- گفتار پنجم: روش حفظ وحدت تابعیت در خانواده با حق انتخاب تابعیت برای زن . ۵۰

فصل سوم: تابعیت	۵۱
مبحث اول: اصول و مبانی تابعیت	۵۲
گفتار اول: - سیستم خون (تابعیت نسبی)	۵۴
گفتار دوم: - سیستم خاک	۵۵
گفتار سوم: - دلایل طرفداران سیستم خون	۵۵
گفتار چهارم: - دلایل طرفداران سیستم خاک	۵۶
گفتار پنجم: قاعده وحدت تابعیت در خانواده	۵۹
گفتار ششم: قاعده استقلال تابعیت در خانواده یا دو تایی بودن تابعیت زن و شوهر و دلایل آن	۶۴
الف - نفع شخص زن	۶۵
ب - نفع جامعه و مملکت	۷۰
گفتار هفتم: عیوب سیستم وحدت تابعیت زوجین از لحاظ امنیت مملکت	۷۳
مبحث دوم: تابعیت زن در قانون ایران	۷۵
گفتار اول: تحصیل تابعیت ایران در اثر ازدواج	۷۹
گفتار دوم: خروج از تابعیت ایران در اثر ازدواج	۸۰
گفتار سوم: بازگشت زن به تابعیت ایران	۸۳
گفتار چهارم: حقوق تطبیقی	۸۴
۱- قوانین کشورهایایی که بر طبق آن زن در اثر ازدواج با مرد بیگانه تابعیت اصلی خود را بدون هیچگونه قید و شرطی از دست می دهد	۸۵
۲- سیستم استقلال نسبی تابعیت زوجین	۸۷
۳- قوانین کشورهایایی که تغییر تابعیت زن را پس از ازدواج نمی پذیرد مگر در تحت شرایط خاصی	۸۸

عنوان

صفحه

- ۴- سیستم استقلال کامل تابعیت زوجین ۸۸
- ۵- قوانین کشورهای که مقررات صریحی در این باره نداشته و نمی‌توان به درستی معلوم نمود که در زمره کدام یک از قوانین مذکور در فوق می‌باشند ۸۹
- مبحث سوم: تقلب نسبت به قانون ۸۹
- گفتار اول: طرح مسئله تقلب نسبت به قانون ۸۹
- گفتار دوم: تقلب نسبت به قانون و ازدواج با بیگانگان ۹۲
- گفتار سوم: نظم عمومی و ازدواج با بیگانگان ۹۳
- بخش دوم: ازدواج مرد خارجی با زن ایرانی ۹۶
- فصل اول: ازدواج مرد خارجی با زن ایرانی در داخل ایران ۹۶
- مبحث اول: ازدواج دارندگان روداید با زن ایرانی ۹۷
- گفتار اول: موانع نکاح زن ایرانی با مرد خارجی ۹۸
- گفتار دوم: اجازه دولت ۹۹
- گفتار سوم: آئین‌نامه زناشویی بانوان ایران با اتباع بیگانه (۱۳۴۵) ۱۰۱
- ۱- سابقه تاریخی ۱۰۱
- ۲- مراحل اجرایی ۱۰۲
- الف - گواهی مراجع کشور متبوع مرد خارجی بر بلامانع بودن ازدواج وی ۱۰۳
- ب - گواهی تشرف به دین اسلام مرد متقاضی خارجی ۱۱۳
- ج - گواهی عدم سوء پیشینه از مرد خارجی ۱۱۴
- د - گواهی استطاعت مالی و مکنت مرد بیگانه ۱۱۴
- هـ مرجع صدور پروانه زناشویی ۱۱۶

و- نحوه صدور پروانه زناشویی	۱۱۶
ز- فهرست مدارک لازم	۱۱۸
گفتار چهارم: ازدواج دارندگان پروانه اقامت با زن ایرانی	۱۲۰
مبحث دوم: ازدواج پناهندگان با زنان ایرانی	۱۲۱
گفتار اول: ازدواج دارندگان دفترچه پناهندگی با زنان ایرانی	۱۲۲
گفتار دوم: ازدواج دارندگان کارت آبی (افاغنه) با زنان ایرانی	۱۲۳
گفتار سوم: ازدواج دارندگان کارت سبز (عراقیها) با زنان ایرانی	۱۲۳
مبحث سوم: ازدواجهای غیر رسمی (شرعی)	۱۲۴
گفتار اول: ازدواجهای غیر رسمی (شرعی) از لحاظ حقوق ایران	۱۲۶
فصل دوم: ازدواج مرد بیگانه با زن ایرانی در خارج از ایران	۱۲۹
گفتار اول: ازدواج زن ایرانی با مرد تبعه خارجی با هماهنگی نمایندگی های سیاسی و کنسولی ایران در خارج از کشور	۱۲۹
گفتار دوم: ازدواج زن ایرانی با مرد تبعه خارجی بدون هماهنگی با نمایندگی های ایران در خارج از کشور	۱۳۰
گفتار سوم: تغییر تابعیت زن ایرانی در اثر ازدواج با مرد خارجی	۱۳۲
بخش سوم: ازدواج مرد ایرانی با زن خارجی	۱۳۴
مبحث اول: ازدواج زنان دارنده روادید و پروانه اقامت با مردان ایرانی	۱۳۴
فصل اول: ازدواج مرد ایرانی با زن خارجی در داخل ایران	۱۳۴
گفتار اول: ازدواج دارندگان روادید با مرد ایرانی	۱۳۴
گفتار دوم: ازدواج دارندگان پروانه اقامت با مرد ایرانی	۱۳۷
گفتار سوم: ازدواج پناهندگان با مرد ایرانی	۱۳۹

گفتار چهارم: ازدواج دارندگان دفترچه پناهندگی با مرد ایرانی	۱۳۹
فصل دوم: ازدواج مرد ایرانی با زن خارجی در خارج از کشور	۱۳۹
گفتار اول: ازدواج مرد ایرانی با زن خارجی با هماهنگی با نمایندگی های سیاسی و کنسولی ایران در خارج از کشور	۱۴۰
گفتار دوم: ازدواج مرد ایرانی با زن خارجی بدون هماهنگی با نمایندگی های سیاسی و کنسولی ایران در خارج از کشور	۱۴۱
گفتار سوم: ازدواج کارمندان وزارت امور خارجه با اتباع بیگانه	۱۴۱
گفتار چهارم: وضعیت تابعیت زن خارجی پس از ازدواج با مرد ایرانی	۱۴۴
گفتار پنجم: ازدواج خارجیان با یکدیگر	۱۴۶
نتیجه:	۱۴۸

چکیده به زبان انگلیسی

فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

بشر در دورانی که از اجتماعی شدن او می‌گذرد کم و بیش آموخته است که، برای همزیستی با دیگران، ناچار باید قواعد اجتماعی را گردن نهد، جامه، عارتی بیوشد و رفتار و کردار خود را ملایم طبع دیگران سازد. ولی، در همین دوران نیز همواره سلوک در خانواده را از مسائل خصوصی مربوط به خود می‌دانسته تا به دلخواه رفتار کند و در کنار زندگی اجتماعی گوشه خلوت و بی‌مزاحمتی نیز داشته باشد.

شاید هم میل طبیعی به آزاد زیستن باعث شده است تا خانواده را، بسان حداقلی از محیط آزاد، برای خویش محفوظ دارد و آن را به عنوان کانونی مقدس از دسترس دولت‌ها دور نگاه دارد. حقوق برای نفوذ در این کانون همیشه با موانع بزرگ روبرو شده است. حکیمان رخنه دولت در این سرای مردمی را زیان‌بار و خطرناک شمرده‌اند و با جداساختن «تدبیر منزل» از «سیاست مدن» مرز قاطع و طبیعی میان دولت و خانواده را نمایان ساخته‌اند.

تجربه نیز نشان داده است که هرگاه دولت‌ها خواسته‌اند وجود خویش را بر خانواده تحمیل کنند به آن آسیب رسانده‌اند. پس، ناچار یا به ویرانی این کانون کمر بسته‌اند تا مانع خودکامگی و قدرت‌نمایی خویش را از میان بردارند، یا به ساختن چهارچوب بیرونی آن قناعت کرده‌اند تا شکل دلخواه را به آرامی مستقر سازند و نظم بیرونی و مالی خانواده را در بازرسی خود گیرند.

حقوق به دشواری به درون این مأمن طبیعی راه می‌یابد، زیرا وسیله تضمین قواعد خود را ندارد. آنچه در آن می‌گذرد، از خصوصی‌ترین و عاطفی‌ترین چهره‌های زندگی است. نه شاهدی برای رفتار ناهنجار می‌توان آورد نه ضابطه دقیق برای ارزیابی سلوک همسران بدست داد. همه چیز نسبی و عرفی و تابع شرایط مادی و معنوی زندگی خاص هر خانواده است و حقوق نمی‌تواند درباره چنین محیطی بطور شایسته تصمیم بگیرد. پس، ناچار به وضع قواعدی مبهم و مجرد، مانند لزوم همکاری زن و شوهر و رفتار عادلانه

با همسران، می‌پردازد و تعیین مصداق‌های همکاری و عدالت را به عرف و اخلاق وا می‌گذرد.

ولی، دروازه‌های این قلعه همیشه به روی قواعد اخلاقی باز است، چرا که خود نیز ساخته همین قواعد است. اخلاق در نفوذ خود به خانواده مانعی در راه ندارد، زیرا از روزن دل و به نیروی اعتقاد راه خود را می‌گشاید و نیازی به ضمانت اجرای خارجی و حکم زندان و غرامت نمی‌بیند.

آنان که در پی یافتن قواعد حاکم بر خانواده یا اصلاح آن هستند، خواه در مقام قانونگذار یا دادرس و استاد، بایستی در کنار کاوش‌های حقوقی، از جامعه‌شناسی خانواده نیز یاری بخواهند تا آنچه را به واقع حاکم بر خانواده است دریابند، از سنت‌ها غافل نمانند و در تفسیر قواعد آرمان‌های مذهبی و انسانی را از عوامل مؤثر شمارند زیرا استحکام خانواده بر پایه همین سنت‌ها و آرمان‌ها نهاده شده است و ریشه بسیاری از قواعد در آنها نهفته است.

طبع خانواده با حقوق و احکام آمرانه آن سازگار نیست و اثر قوانین در ایجاد نظم در آن ناچیز است. پس، اگر در پی آن باشیم که سنت‌ها را به دور افکنیم و قانون را جایگزین آن سازیم، در واقع آن را میان تهی می‌سازیم. آنگاه است که زن و شوهر چون دو مدعی در برابر هم ظاهر می‌شوند، زن در برابر اداره منزل از شوهر دستمزد می‌خواهد و بسان سایر مزدوران کارشکنی و اعتصاب می‌کند، شوهر نیز در برابر پولی که می‌دهد سروری و حکومت می‌خواهد و گاه نیز با الگوی غربی معشوقه داشتن را حق خود می‌داند. کودکان در میانه نزاع یا بحساب نمی‌آیند یا وسیله تهدید و ارباب می‌شوند.

حقوق نمی‌تواند از کسی انتظار فداکاری داشته باشد، به ساختن انسانی منظم و غیرمتجاوز قانع است و عدالت را در این می‌بیند که هر کس به حق خویش برسد ولی، خانواده به چیزی بیش از اینها نیاز دارد. فداکاری و غیرخواهی شرط نخست و سنگ‌زیرین این بنا است. عاشق صادق آن نیست که در راه معشوق به خود بیندیشد و در جستجوی منافع

خویش باشد، هم چنانکه مادر و پدر دلسوز نیز در راه سعادت فرزندان از خود می‌گذرند و آنچه را نمی‌بینند چند و چون کار خویش است. فرزند بایستی فداکاری و ایثار را در این مکتب فراگیرد و مفهوم اجتماع همبسته و همدل را بفهمد. نخستین درس را مادر به او می‌آموزد که شیرهٔ جاننش را به رایگان تقدیم می‌کند تا استخوان فرزند را استوار سازد و شب بر بالین او نمی‌خوابد تا گهوارهٔ نوردیده را به نظم جنباند و خواب نازش را شیرین‌تر کند. پدر نیز برای او تلاش می‌کند و هر چه دارد به پایش می‌ریزد تا نهال نوحاسته را برومند سازد. وجود خویش را در او می‌بیند و از مرز فداکاری می‌گذرد تا به یگانگی برسد.

اگر پدر و مادر یا همسران چنین نباشند در پیشگاه اخلاق قاصر و مردودند، ولی آیا حقوق می‌تواند تا این اندازه در تنظیم روابط اشخاص پیشروی کند؟ و آیا وسایل آن را دارد که جمعی را واردار به چنین اتحادی سازد؟ قانون می‌تواند مظهري خشک و بی‌روح از این همه احساس لطیف و نکالیف گوناگون اخلاقی را مورد حکم قرار دهد: شوهر را وادار سازد که نفقهٔ زن و فرزند را بپردازد، یا از زن بخواهد که در مسکن شوهر بسر برد، یا طفلی را که از خانه گریخته بازگرداند یا انحلال خانواده را اعلام کند. لیکن، آیا این گونه احکام برای تأمین سلامت خانواده و ایجاد روح همبستگی در آن کافی است؟

نقش حقوق را در تنظیم خانواده نباید انکار کرد، زیرا هستند کسانی که جز به زور به هیچ منطقی تسلیم نمی‌شوند و دربارهٔ اینان تنها حقوق می‌تواند حداقلی از نظم و عدالت را مستقر بسازد. این درست بدان می‌ماند که ادعا شود شهربانی جامعه را بی‌نیاز از دانشگاه می‌سازد یا پادشاهان می‌توانند بجای پیامبران نشینند.

خانواده کهن‌ترین و مهم‌ترین گروههای انسانی است. تمایل جنسی زن و مرد و محبت فطری که پدر و مادر نسبت به فرزندان خود دارند، موجب شده است که خانواده، به عنوان واحدی طبیعی و محترم، از دیرباز به وجود آید. همان‌گونه که تشکیل اجتماع از ضرورت‌های طبیعت انسان و تأمین سعادت اوست، خانواده نیز به حکم نیازها و غرایز انسانی ایجاد شده است.